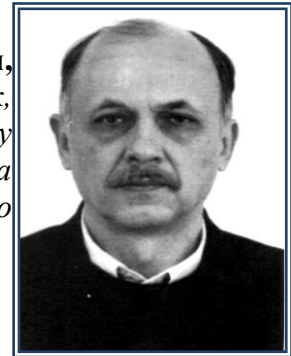

УДК 331.556ю4:338.246.025.2 (477)

Васильєв Олександр Валерійович,
доктор економічних наук,
професор кафедри обліку і аудиту
Івано-Франківського Університету права
імені Короля Данила Галицького

Гараніна Галина Григорівна,
кандидат філософських наук,
доцент кафедри філософії, філософії права
та юридичної психології
Івано-Франківського Університету права
імені Короля Данила Галицького

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ РЕГУЛЮВАННЯ ТРУДОВОЇ МАЯТНИКОВОЇ МІГРАЦІЇ НАСЕЛЕННЯ В ПРИКАРПАТТІ

У статті розглядається специфіка трудової маятникової міграції населення у Прикарпатті та впливи на неї соціально-економічних трансформацій українського суспільства. Акцентується увага на змінах внутрішніх міграційних потоків за роки незалежності, порівнюється загальна тенденція в Україні з ситуацією, яка склалась у Прикарпатті. Окрім того, у статті наведені дані результатів пілотажного опитування серед студентської молоді заочної форми навчання університету стосовно її мотивації на міграцію та подаються організаційно-правові аспекти її регулювання.

Ключові слова: міграція, маятникова трудова міграція, організаційно-правове регулювання міграційних процесів, державна міграційна політика.

Постановка проблеми. Міграційна проблема в Україні є досить складною і має вагомим значення у національному поступі. Складність її обумовлюється майже постійними широкомасштабними примусовими переселеннями українців у межах їх історичної території та за її кордони.

Міграційні переміщення населення існували завжди. Так, міграція населення західного регіону, як і всієї України, наприкінці XIX – на початку XX ст. була зумовлена в основному економічними причинами. Складні економічні умови на початку XX ст. зумовили *міграцію селян із західного регіону України – Галичини, Буковини, Закарпаття*. Місцеве населення масово *мігрувало в межах Європи* (Росія, Румунія, Данія, Швеція, Франція, Велика Британія, Португалія). До Першої світової війни з цього регіону виїхало до 800 тисяч осіб. Паралельно йшов зворотний процес – західноукраїнські землі інтенсивно заселяли поляки. Так, їх чисельність у Галичині за перше десятиріччя XX ст. зросла на 19,4%, а чисельність українців – лише на 8,9%.

Радянська індустріалізація країни супроводжувалася бурхливим розвитком міст. У 1926-1939 рр. кількість міських жителів України передусім за рахунок селян подвоїлась.

Соціально-економічні, політичні трансформації українського суспільства за роки державної незалежності відбилися на міграційних процесах, що супроводжуються соціальною дезорганізацією масовими міграціями.

На сучасному етапі важливе значення для України мають внутрішні міграції населення, тобто міграції, що відбуваються між її регіонами, областями, населеними пунктами. Через них рахунок значно зросло і продовжує зростати населення міст України, що поновлюється вихідцями з села. Як правило, при внутрішньообласних міграціях населення осідає, насамперед, у найбільших містах та обласних центрах. Тепер найвища інтенсивність постійних міграцій припадає на високоіндустріальні області Донбасу і Придніпров'я (Донецька, Луганська, Дніпропетровська, Запорізька) та Півдня України (Автономна Республіка Крим, Херсонська область).

У межах України є найбільш розповсюдженою міграція за такими напрямками: село, селище міського типу – місто, місто (адміністративний центр) – місто (промислово-культурний центр, столиця). За роки перебудови набула особливих змін трудова маятникова міграція. Особливо це стосується Західного регіону, який займає провідне місце в міграційних процесах, зокрема Прикарпаття.

Але особливої інтенсивності вони набули у ХХ столітті, яке можна іменувати міграційним. Найбільш інтенсивні потоки трудової маятникової міграції спостерігаються в Прикарпатті, тут вона має як свої позитиви, так і негативи. З одного боку, це раціональне використання трудових ресурсів і обмеження зростання великих і середніх міст, з іншого, це значні заощадження на соціально-культурній інфраструктурі, незахищеність маятникових мігрантів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Змістовні теоретичні та методологічні дослідження з різних аспектів трудової міграції представлені у працях таких відомих українських вчених, як В. Бакіров, Е. Лібанова, О. Позняк, І. Прибиткова, А. Ручка, М. Романюк, М. Шульга та ін. Їх дослідження дозволяють нам проаналізувати і подати бачення майбутньої трудової міграції.

Постановка завдання. Враховуючи усе вищенаведене, метою дослідження є висвітлення соціальних причин міграційних потоків населення, а предметом – з'ясування специфіки маятникової трудової міграції жителів села і міста в Прикарпатті.

Вклад основного матеріалу дослідження. У західних областях України, де питома вага сільського населення є дуже високою, постійні міграції із села в місто виходять за межі областей. Чимало сільських жителів із західного регіону, а також північної та центральної частин України, переселяються до міст Донбасу, Придніпров'я та Півдня нашої країни. У міжобласних міграційних потоках «село-місто» склалась стійка тенденція притягання їх до найбільших міст України: Києва, Харкова, Одеси, Дніпропетровська, Донецька, Львова, Запоріжжя, Кривого Рогу.

Високий рівень безробіття, негативне економічне сальдо, складна ситуація з працевлаштуванням у працевладлишкових депресивних регіонах, особливо містах і селищах, які розташовані поблизу великих підприємств, негативно позначається на соціально-економічному розвитку регіонів. Це явище вже стало стабільним, внаслідок чого поширюються міграційні настрої, особливо серед молоді. Це підтверджують дані, які ми отримали у результаті проведеного пілотажного опитування, яке було виконано за соціологічною програмою SPSS (була розроблена наприкінці минулого століття у США). Ми опитали 2 % від загальної кількості студентів нашого університету (див. табл. 1).

Було встановлено, що основним мотивом, який впливає на міграцію молоді, є безробіття, рівень заробітної плати, вирішення житлової проблеми. Особливу невдоволеність респонденти (30%) висловили стосовно розмірів заробітної плати (див. табл. 1).

Таблиця 1

Дайте оцінку розміру вашої заробітної праці

	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Мінімальна	15,8	30,0	30,0
Дуже низька	5,3	10,0	40,0
Низька	5,3	10,0	50,0
Задовільна	15,8	30,0	80,0
Достатня	5,3	10,0	90,0
Висока	5,3	10,0	100,0
Total	52,6	100,0	
System	47,4		
Total	100,0		

Ці оцінки відповідають загальним тенденціям, які фіксувались соціологами в Східній Європі з 80-х років ХХ століття. На нашу думку, доцільним доповненням до рівня вдовolenості є вирішення житлової проблеми. Отримання житла є високим мотивувальним фактором, що стримував би міграційні процеси молоді. Про це свідчить те, що більше 50 % апитаних потребують окремого якісного житла (табл. 2).

Таблиця 2

Які ваші житлові умови і як би ви бажали їх покращити?

	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Окрему квартиру від держави	15,8	17,6	17,6
Окремий будинок чи частину будинку в особистій власності	15,8	17,6	35,3
Квартиру гостинного типу	5,3	5,9	41,2
Не маю постійного житла, винаймаю кімнату, квартиру	5,3	5,9	47,1
Мешкаю з батьками	47,4	52,9	100,0
Total	89,5	100,0	
System	10,5		
Total	100,0		

Відповіді на питання з приводу оптимізації у вирішенні гострих проблем суспільства розподілились таким чином: 21,1% респондентів вважають можливим вирішення найближчим часом житлової проблеми, 15,8% – роботу загального транспорту, 10,5% – роботу лікарень, 15,8% – охорону навколишнього середовища (див. табл. 3).

Трудова маятникова міграція жителів Прикарпаття породжена невідповідністю між потребою в робочій силі та її наявністю. Вона вирішувалась шляхом поїздок з приміських зон і прилеглих сільських районів. Це явище особливо було розповсюдженим серед більшості міст у 60-х роках і тривало до 90-х рр. ХХ століття.

Основними факторами, які спричинили маятникову рухливість трудових ресурсів у міста регіону, – диспропорції у розміщенні робочих місць, високі темпи розвитку промислового виробництва і неможливість використати працездатне населення в сільській місцевості, густина якого є високою, достатньо розвинений транспортний зв'язок між містом і селом. Щоденні маятникові поїздки, а іноді й переселення сільських жителів до

міста на постійне місце проживання були вигідними, бо це була дешева робоча сила з приміських зон та сільських поселень.

Таблиця 3

**Які з вказаних проблем, на Вашу думку,
можуть бути вирішеними найближчим часом?**

		Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Житлова	21,1	23,5	23,5
	Робота загального транспорту	15,8	17,6	41,2
	Робота установ харчування	5,3	5,9	47,1
	Постачання магазинів	5,3	5,9	52,9
	Робота лікарень	10,5	11,8	64,7
	Робота дитячих садків	5,3	5,9	70,6
	Робота спортивних установ	5,3	5,9	76,5
	Охорона навколишнього середовища	15,8	17,6	94,1
	Благоустрій міста	5,3	5,9	100,0
	Total	89,5	100,0	
Missing	System	10,5		
Total		100,0		

За роки незалежності України внутрішні міграційні потоки змінилися. Цілком доречним є доведення І. Прибиткової стосовно домінуючої лінії міграційних процесів в Україні за період 1961-1990 рр. відбувся вплив сільських жителів (переважно молоді) у міста та за їх межі. За період 1986-1990 рр. міграційний потік сільських жителів знизився. А з 1992 року він змінюється на приплив населення у село, і тенденція зменшення міграції в сільській місцевості, яка почалась з 1994 року, триває [3, с. 243].

Якщо порівняти загальну тенденцію з ситуацією, яка склалась на Прикарпатті, то маятникова трудова міграція теж зазнала змін. Характерно, як зазначає М.Романюк, що тут припинився масовий відтік сільських жителів до міст, міграційні потоки спрямувались з міст у сільську місцевість, хоча і вони не є значними [4, с. 91]. Це обумовило деформацію демократичних процесів та структур у сільській місцевості. Збільшилась частка людей пенсійного віку, зросла смертність, скоротилась дітонороджуваність, погіршилась ситуація на шлюбному ринку, зменшився працездатний вік населення.

Для Прикарпаття характерною є низька інтенсивність міграцій сільського населення і невисока міського. Це можна пояснити традицією, особливою шаную і любов'ю до землі, до певного укладу життя, тісним соціальним зв'язком, релігійним вихованням. Прив'язаність до рідних місць є характерним показником для жителів цього регіону: 60 % опитаних (за результатами соціального моніторингу Інституту соціології НАН України) не збирається виїжджати з рідних місць [5, с. 3].

В 2008 р. у порівнянні з 2007 р. загальна кількість осіб, що здійснювали внутрішню міграцію, зменшилась на 38318 осіб. За даними Держкомстату в Україні в 2008 р. кількість мігрантів склала 22402 особи, що на 7267 осіб менше, ніж у 2007 р. На 20 % знизилась внутрішня міграція.

Що стосується перспективи розвитку міграційних процесів в Прикарпатті, то вважаємо, що потрібно здійснювати обмежувальні заходи щодо їх коливання. Міграційне законодавство мало б регулювати ці процеси, виробляти професійно-галузеві пріоритети

для працевлаштування громадян. Зрозуміло, що трудова маятникова міграція буде залежати від того, як в країні буде змінюватися економічна ситуація і рівень життя. У майбутньому внутрішня міграція, на нашу думку, буде дещо сповільненою.

Разом з тим, не тільки матеріальний фактор у вирішенні цієї проблеми є особливим. Стримання міграцій має ще підкріплюватись духовним чинником, який є не менш вагомим. Треба змінювати масову свідомість, зорієнтовуючи її на посилену працю на користь своєї держави.

Цікавим є те, що студентська молодь висловлює свою позицію стосовно необхідності внесення змін у правове забезпечення міграційних процесів у державі. Особливе хвилювання викликає відсутність закону про міграцію. Після прийняття Конституції у незалежній Україні питання міграції були впорядковані у відповідності до конституційних норм. Однак це є недостатнім для регулювання питань міграції населення. Нас цікавило розуміння студентами застосування принципів природного права при розробці законів і кодексів України у міжнародному праві, у взаємовідносинах між країнами. Встановлено, що 68,4% респондентів відповіли на питання про перспективу їх застосування (див. табл. 4). Це свідчить про їх певну обізнаність у сучасних правотворчих тенденціях.

Таблиця 4

На вашу думку, чи будуть застосовуватися принципи природного права?

	Requency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
При розробці законів і кодексів України (ТАК)	8	47,4	70,0	
При розбудові засад космічного права з обґрунтуванням права людства на загально світову спадщину – Землю (ТАК)	1	47,4	70,0	
При розбудові засад міжнародного права (ТАК)	1	47,4	70,0	
При здійсненні політичних відносин між Україною та Російською Федерацією (ТАК)	1	41,9	60,0	
При взаємодії між розвинутими країнами і країнами, що розвиваються (ТАК)	3	47,4	70,0	
Total	6	68,4	100,0	
System	1	31,6		
Total	9	100,0		

Звичайно, процеси трудової міграції завжди були і будуть, але розбудова держави вимагає прийняття концепції міграційної політики України, проведення моніторингу міграційних процесів, щоб зменшити їх негативні наслідки. Для цього потрібно налагодити між Україною та європейськими країнами співробітництво з метою запозичення їх позитивного досвіду у сфері міграції. Сьогодні, на нашу думку, регуляція міграційних процесів в Україні є першочерговою.

Позитивно, що 15 липня 2010 року в Мінпраці відбулося перше засідання з питань трудової міграції громадян України при Кабінеті Міністрів. Тут звернено увагу на

забезпечення державного управління міграційними процесами та узгодження національного законодавства у сфері трудової міграції з відповідними міжнародними стандартами. Завданням Ради з питань трудової міграції є регламентація трудової міграції, внесення змін до чинних на сьогодні норм [1, с. 12].

Потрібна глибоко продумана і розроблена державна політика у сфері міграції. Рівень регулювання цих процесів сприятиме налагодженню стосунків України з іншими державами світу та визнанню престижу нашої країни на міжнародному ринку праці. Ефективному механізму внутрішнього і міждержавного обміну робочою силою варто приділяти особливу увагу. Необхідна ратифікація Конвенції Міжнародної Організації Праці № 97 «Про трудящих мігрантів» (1949 р.) та Конвенції № 143 «Про зловживання у сфері міграції та забезпечення трудящим-мігрантам рівних можливостей» (1975 р.). Необхідно створити ефективну національну законодавчо-нормативну базу та відповідну організаційно-інституціональну структуру органів управління трудовою міграцією.

Слід також скоординувати діяльність державних і громадських структур, які безпосередньо і опосередковано відповідають про стан міграційних процесів у країні.

Висновки. Отже, обмеження маятникової трудової міграції ми вбачаємо в розвитку підприємницької діяльності, у залученні інвестицій та створенні нових робочих місць, піднятті заробітної плати до європейського рівня, у належному соціальному захисті населення. Окрім цього, важливим фактором є налагодження організаційно-правової системи управління міграцією.

Хоча в Україні поки що не створена всеохоплена система управління міграційними процесами, проте слід урегулювати міграцію робочої сили у межах держави. Міністерствам та відомствам України, які займаються трудовою міграцією, треба ретельніше відстежувати трудові міграції, шукати їх причинно-наслідкові зв'язки з метою коригування державної міграційної політики, розробки прогнозів і моделей міграційних ситуацій, поведінки людей в контексті соціально-економічного розвитку держави.

Важливою є розробка заходів щодо територіального збалансування попиту і пропозиції робочої сили в залежності від стану регіональних ринків праці. На жаль, наша держава не має відповідного механізму регулювання міграційними процесами, залишається слаборозвинутою нормативна база щодо регулювання міграції. Хоча в цьому плані певні кроки напрацьовані, результатом чого є створення у 1996 році Міністерства України у справах національностей та міграції.

Слушною є пропозиція науковців Г. В. Осовської та О. В. Крушельницької щодо запровадження внутрішніх міграційних квот встановлення термінів обов'язкової роботи в країні після завершення освіти у вищих навчальних закладах за державний рахунок, визначення пріоритетних державних регіонів за категоріями зайнятості, встановлення рівня квот для кожного регіону окремо залежно від рівня його економічного розвитку і ситуації на внутрішньому ринку [2, с. 58].

Отже, міграційна політика й ефективність трудової міграції в Україні має бути чітко продумана і повинна розвиватись у строгому правовому полі, що впливатиме на імідж України у світі. Цілком визнаним науковцями є той факт, що трудова маятникова міграція – це основний засіб забезпечення прийняттого рівня життя і наслідок економічної кризи та нестабільного розвитку суспільства. Потрібно впроваджувати світовий досвід організаційно-правового врегулювання трудової міграції і розвивати свій власний досвід. Доцільною у цьому плані є розробка як національної, так і регіональної моделей державного управління міграційним рухом населення. Очевидним є те, що потрібні довгорічні міграційні програми, тимчасова трудова міграція, міграційні картки тощо.

Список використаних джерел

1. Міграційне законодавство вдосконалять // Людина і праця. – 2010. – № 7. – С.12.
2. Осовська Г. В. Управління трудовими процесами : навч. посіб. / Г. В. Осовська, О.В. Крушельницька. – К. : Кондор, 2003. – 224 с.
3. Прибиткова І. М. Основи демографії : посіб. для студ. гуманітарних і суспільних факультетів вищих навчальних закладів / І. М. Прибиткова. – К. : АртЕк, 1997. – 256с.
4. Романюк М. Д. Міграції населення України за умов перехідної економіки: / М.Д. Романюк // Методологія і практика регулювання. – Львів : Світ, 1999. – 292 с.
5. Шульга М. Міграція з України / М. Шульга // Український регіональний вісник. – 2003, 1 січня.

Гаранина Г. Г., Васильєв А. В. Организационно-правовой аспект регулирования трудовой маятниковой миграции населения в Прикарпатье

В статье анализируется специфика трудовой маятниковой миграции населения в Прикарпатье в связи с социально-экономическими трансформациями общества. Приведены данные пилотажного опроса среди студенческой молодежи университета относительно мотивации на миграцию. Показаны изменения внутренних миграционных потоков. Акцентируется внимание на организационно-правовых аспектах регулирования миграции.

Ключевые слова: *миграции, маятниковая трудовая миграция, государственная миграционная политика, организационно-правовое регулирование миграции.*

Garanina G. G., Vasiliev O. V. On organizational and legal aspect of adjusting of labour pendulum migration of population in Precarpathian area

In the article the specific of labour pendulum migration of population is analysed in Precarpathian area in connection with socio-economic transformations of society. Cited data pilotage questioning among the students of university in relation to motivation on migration. The changes of internal migratory streams are shown. Attention is accented on the organizationally legal aspects of adjusting of migration.

Key words: *migrations, pendulum labour migration, public migratory policy, organizationally-legal adjusting of migration.*

